

POMOC DORADCY ZAWODOWEGO UCZNIOM W WYBORZE SZKOŁY PONADPODSTAWOWEJ ORAZ ZAWODU POSZUKIWANEGO NA RYNKU PRACY

Katarzyna Pardej

ABSTRAKT

Artykuł oscyluje wokół czwartego celu zrównoważonego rozwoju, jakim jest zapewnienie wszystkim edukacji włączającej na wysokim poziomie i promowanie uczenia się przez całe życie. Celowi temu towarzyszą zadania dotyczące zwiększenia liczby młodzieży i dorosłych mających odpowiednie umiejętności (w tym techniczne i zawodowe), konieczne do zdobycia zatrudnienia, dobrej pracy i rozwoju przedsiębiorczości, a także zapewnienia wszystkim ukończenia bezpłatnej, godziwej, wysokiej jakościowo szkoły podstawowej i średniej, gwarantującej efektywne wyniki w nauce (*Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, 2015, s. 17). W artykule przedstawiono wyniki badań własnych przeprowadzonych w 2023 roku w warszawskich technikach wśród 450 uczniów klas pierwszych, uczących się zawodów, na które prognozowane jest szczególne zapotrzebowanie na rynku pracy (Obwieszczenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 20 stycznia 2023...). W badaniu ilościowym wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, gdzie techniką badawczą była ankieta, a narzędziem badawczym autorski kwestionariusz ankiety. Celem badań własnych było poznanie, jak uczniowie postrzegają pomoc doradców zawodowych (w szkole i poradni psychologiczno-pedagogicznej) w wyborze szkoły ponadpodstawowej i zawodu oraz w jakim stopniu w procesie decyzyjnym uwzględniają oni zapotrzebowanie rynku pracy na pracowników wykonujących zawód, którego zdecydowali się uczyć. Przedmiotem badań własnych były doświadczenia uczniów dotyczące wyboru technikum i zawodu. Respondenci dążą do osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju, gdyż postanowili kontynuować edukację w szkole średniej, gdzie zdobędą umiejętności zawodowe, które zwiększą szansę na zdobycie pracy w zawodach deficytowych. Wobec doradców zawodowych mają szereg oczekiwań, jednakże opinia uczniów na temat pomocy od nich otrzymanej nie jest zbyt optymistyczna, przez co można wnioskować o konieczności poszukiwania i wprowadzenia rozwiązań zwiększających efektywność jego działań doradczych.

Słowa kluczowe: cyfrowy nomadyzm, praca zdalna, rynek pracy, pandemia, elastyczny czas pracy

DOI: 10.5604/01.3001.0054.4578

WPROWADZENIE

Jednym z celów zrównoważonego rozwoju jest zapewnienie wszystkim edukacji włączającej na wysokim poziomie i promowanie uczenia się przez całe życie. W jego ramach założono do 2030 roku zagwarantowanie wszystkim dziewczętom i chłopcom ukończenia nieodpłatnej, sprawiedliwej, dobrej jakości edukacji na poziomie podstawowym i ponadpodstawowym, prowadzącej do efektywnych wyników w nauce, a także znaczne zwiększenie liczby młodzieży i dorosłych, którzy mieliby odpowiednie umiejętności, w tym techniczne i zawodowe, niezbędne do zdobycia zatrudnienia, znalezienia godziwej pracy i rozwoju przedsiębiorczości. Priorytetami dla naszego kraju jest m.in. poprawa jakości i atrakcyjności kształcenia zawodowego, lepsze dostosowanie go do potrzeb rynku pracy. Na dobrej drodze do osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju jest wskaźnik ukończenia szkoły średniej, który w 2020 roku wynosił w Polsce 97,2% (Kampania 17 celów..., 2023; Polski Komitet ds. UNESCO, 2023; *Sustainable Development Report Polska, 2023*; *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, 2015, s. 17).

DORADZTWO ZAWODOWE A PRZYGOTOWANIE UCZNIA DO PODJĘCIA DECYZJI EDUKACYJNO-ZAWODOWEJ

90

W ramach doradztwa zawodowego wyróżniamy cztery elementy:

- pomoc uczniom w nabyciu większej samoświadomości w obszarach dotyczących ich zainteresowań, wartości, zdolności i osobowości;
- ułatwienie uczniom dostępu do informacji na temat zawodów i możliwości zatrudnienia;
- zaangażowanie uczniów w proces decyzyjny przy wyborze ścieżki kariery z uwzględnieniem własnych zainteresowań, wartości, zdolności i osobowości;
- pomoc uczniom w aktywnym planowaniu własnej kariery (włączając redefinicję własnych wyborów i balans w pełnieniu różnych ról życiowych), jak również w rozwijaniu świadomości istoty uczenia się przez całe życie w sensie rozwoju zawodowego (UNESCO, 2002, s. 4).

Umiejętność efektywnego zarządzania własną karierą zawodową, zdolność określania własnych możliwości, krytycznej refleksji, podejmowania decyzji, poszukiwania wsparcia, gdy jest ono potrzebne, umiejętność radzenia sobie z niepewnością i stresem wpisuje się w kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się (Zalecenia Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, 2018/C 189/01, s. 10). Zgodnie z rezolucją Rady Unii Europejskiej i przedstawicieli rządów

państw członkowskich w strategiach uczenia się przez całe życie należy zwiększyć rolę poradnictwa przez całe życie poprzez stosowanie następujących zasad przewodnich, mających na celu wspieranie obywateli w sytuacjach przejściowych dotyczących życiowej kariery, czyli: sprzyjać zdobywaniu przez całe życie umiejętności kierowania własną karierą, ułatwiać każdemu człowiekowi dostęp do usług poradnictwa, opracować system zapewniania jakości usług poradnictwa, zachęcać do koordynacji i współpracy różne podmioty na wielu szczeblach – krajowym, regionalnym i lokalnym.

W sytuacji przejściowej znajdują się uczniowie ósmych klas szkoły podstawowej, którzy stoją przed wyborem szkoły ponadpodstawowej. Zdobywanie umiejętności kierowania własną karierą wydaje się dla nich niezmiernie przydatne, ponieważ sprzyja to podejmowaniu decyzji dotyczącej przebiegu własnego nauczania, szkolenia, integracji i kariery zawodowej, a polega na zdobywaniu wiedzy o środowisku gospodarczym, przedsiębiorstwach i zawodach; zdolności do samooceny, znajomości samego siebie, umiejętności opisanie kompetencji zdobytych w ramach uczenia się formalnego, nieformalnego i pozaformalnego; a także zapoznaniu się z systemami kształcenia, szkolenia i zdobywania kwalifikacji (Rezolucja Rady i przedstawicieli rządów państw członkowskich zebranych w Radzie z dnia 21 listopada 2008 r. w sprawie lepszego uwzględniania poradnictwa przez całe życie w strategiach uczenia się przez całe życie 2008/C 319/02).

Uczniowie na trzecim progu edukacyjnym, czyli przechodzący z VIII klasy szkoły podstawowej do I klasy szkoły ponadpodstawowej, mają po raz pierwszy w życiu możliwość wyboru kontynuowania nauki w technikach, które kształcą w określonych zawodach. Siódmoklasiści i ósmoklasiści uczęszczają na obowiązkowe zajęcia edukacyjne z zakresu kształcenia ogólnego, a także na zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego, podczas których realizowany jest, opracowany przez doradcę zawodowego lub innego nauczyciela wyznaczonego przez dyrektora szkoły, program realizacji doradztwa zawodowego, który nawiązuje do treści programowych ujętych w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019...).

Nie wszyscy uczniowie mają już w tym czasie ukształtowane własne zainteresowania. Według Verona G. Zunkera (1986, s. 79) to okres w procesie rozwoju charakteryzujący się niezdecydowaniem, zmiennością decyzji (też: Pfeiffer, 2014, s. 64). Z punktu widzenia uczniów doradca zawodowy powinien przyczynić się do rozwoju ich ścieżki edukacyjno-zawodowej, doskonalić u nich umiejętności zarządzania własną

karierą i skutecznego reagowania na potrzeby rynku pracy (Solarczyk-Ambrozik, 2020, s. 253).

Jednym z wielu zadań doradcy zawodowego jest systematyczne diagnozowanie zapotrzebowania uczniów na działania związane z realizacją doradztwa zawodowego, jak również koordynowanie działalności informacyjno-doradczej realizowanej przez szkołę, w tym gromadzenie i udostępnianie informacji edukacyjnych i zawodowych, właściwych dla danego poziomu kształcenia, a także realizowanie działań wynikających z programu. Uczeń, który kończy szkołę podstawową zgodnie z treściami programowymi z zakresu doradztwa zawodowego, ma wiedzę i umiejętności z czterech obszarów tematycznych:

1. Poznanie siebie – posiada wiedzę na temat własnych zainteresowań i predyspozycji; potrafi ocenić, jak stan zdrowia oddziałuje na wykonywanie zadań zawodowych, jak również zdawać sobie sprawę z własnych ograniczeń (które traktuje jako wyzwania) i uwzględnić je w dalszych planach edukacyjno-zawodowych; potrafi wykorzystać wiedzę pozyskaną od innych osób i z innych źródeł w planowaniu własnej ścieżki edukacyjno-zawodowej; potrafi określić aspiracje i potrzeby w zakresie własnego rozwoju i możliwe sposoby ich realizacji oraz określić własną hierarchię wartości i potrzeb.
- 2) Poznanie świata zawodów i rynku pracy – potrafi wyszukać i analizować informacje na temat zawodów, dokonać ich charakterystyki, zna kwalifikacje wyodrębnione w zawodach i wie, jak je zdobyć; zestawia własne zasoby i preferencje z wymaganiami rynku pracy i oczekiwaniami potencjalnych pracodawców; rozumie dynamizm zmian, zachodzący na regionalnym i lokalnym rynku pracy, i potrafi go zinterpretować; zna wartość pracy w życiu człowieka; potrafi dokonać analizy znaczenia i możliwości doświadczania pracy; potrafi wskazać wartości dotyczące pracy i etyki zawodowej; potrafi dokonać auto-prezentacji; zna instytucje udzielające pomocy w planowaniu ścieżki edukacyjno-zawodowej, włącznie z instytucjami rynku pracy.
3. Znajomość rynku edukacyjnego i uczenia się przez całe życie – na podstawie dostępnych źródeł informacji potrafi dokonać analizy oferty szkół ponadpodstawowych oraz szkół wyższych pod kątem możliwości dalszego kształcenia; potrafi oszacować własne możliwości w odniesieniu do kryteriów rekrutacyjnych poszczególnych szkół ponadpodstawowych; zna strukturę systemu edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnej; potrafi określić znaczenie uczenia się przez całe życie.
- 4) Znajomość planowania własnego rozwoju i podejmowania decyzji edukacyjno-zawodowych – potrafi zaplanować własną ścieżkę edukacyjno-zawodową samodzielnie bądź przy wsparciu doradczym; adekwatnie do własnych zasobów wyznacza cele i określa plany

edukacyjno-zawodowe; potrafi zidentyfikować osoby i instytucje udzielające pomocy dotyczącej planowania ścieżki edukacyjno-zawodowej i potrafi rzeczowo argumentować powody, dlaczego korzysta z ich pomocy; planuje dalszy rozwój edukacyjno-zawodowy i jest świadomy następstw dokonanych wyborów (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019...).

Jak zauważa Małgorzata Rosalska (2020, s. 322, 324), przygotowanie doradców zawodowych i osób realizujących doradztwo stanowi szczególnie słabe ogniwo systemu, a właśnie od kompetencji i profesjonalizmu doradcy zawodowego zależeć będzie realizacja treści, które w przytoczonym rozporządzeniu są opracowane dość ogólnie i wymagają uszczegółowienia (zob. też: Chłoń-Domińczak, 2015, s. 53–64; Mghweno, Baguma, 2014, s. 7–15).

Młodzież postrzega doradców zawodowych przez pryzmat swoich doświadczeń zdobytych w szkole. Na lekcjach wykorzystywał on narzędzia dla wielu uczniów bliżej nieokreślone, przez niektórych opisywane jako testy zainteresowań, a właśnie na temat zainteresowań podejmował z nimi dyskusję na forum klasy. Uczniowie odczuwają opór przed skorzystaniem z możliwości odbycia z doradcą zawodowym indywidualnej rozmowy. Taka postawa wynika z przekonania, że konsultacje adresowane są do uczniów niezdecydowanych, zagubionych, niemających pomysłu, czym chcą się w życiu zajmować. Unikają ich z obawy, aby nie przyłgnęła do nich etykieta ucznia nieporadnego. Są przeświadczeni o byciu ocenianym i osądzanym przez doradcę zawodowego, który często pełni funkcję szkolnego pedagoga i jest członkiem rady pedagogicznej (Kamieniecka, 2015, s. 32–33). Badania przeprowadzone przez Ośrodek Badań Społecznych na zlecenie Powiatowego Urzędu Pracy w Kościerzynie (OBS, 2017, s. 49–50) dowodzą, że młodzież ucząca się w szkołach ponadpodstawowych w powiecie kościerskim często nie wie o możliwości skorzystania z profesjonalnego wsparcia doradczego w planowaniu ścieżki edukacyjno-zawodowej. Ponad połowa (51,5%) uczniów zadeklarowała brak wiedzy na temat funkcjonowania systemu doradztwa zawodowego w szkole, 24,8% zanegowało jego istnienie, a jedynie 23,6% udzieliło twierdzącej odpowiedzi. Aż 89,4% z nich nie korzystało z pomocy doradcy zawodowego w planowaniu rozwoju kariery zawodowej, a zaledwie 10,6% badanych przyznało, że korzystało z tego typu wsparcia. W odniesieniu do szkół, z profesjonalnej pomocy doradcy zawodowego najczęściej korzystali uczniowie liceów (11,5%), techników (10,1%), najmniej uczniów zasadniczych szkół zawodowych (6,3%). Badania przeprowadzone przez Krakowską Szkołę Doradztwa Zawodowego przy Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nr 2 w Krakowie

wskazały, że w procesie doradczym doradca zawodowy plasuje się na ostatnim miejscu, gdyż uzyskał wynik 8%. Najsilniejszym źródłem wsparcia dla uczniów klas pierwszych szkół ponadpodstawowych prowadzonych przez Miasto Kraków okazali się rodzice (55%), koleżanki i koledzy (30%), nieco mniejszym inni członkowie rodziny (17%) oraz nauczyciele (10%), przy czym 22% uczniów podjęło decyzję samodzielnie (Komorowska, 2020, s. 22). Z kolei w opinii uczniów klas pierwszych techników w powiecie pilskim jako źródło pozyskiwania informacji na temat możliwości kształcenia po szkole podstawowej doradca zawodowy znalazł się w czołówce (46% wskazań), obok rodziny (52%) i „otwartych drzwi” organizowanych przez szkoły ponadpodstawowe (47%) (Oleszczyk, 2020, s. 242). Zachodzi zatem konieczność stałej eksploracji na temat pomocy doradcy zawodowego udzielanej uczniom stojącym zwłaszcza na trzecim progu edukacyjnym.

WYNIKI BADAŃ WŁASNYCH

W tym artykule przedstawiono fragment wyników badań własnych przeprowadzonych od stycznia do czerwca w 2023 roku¹. W badaniu ilościowym wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, gdzie techniką badawczą była ankieta, a narzędziem badawczym autorski kwestionariusz, skierowany do uczniów klas pierwszych w trzech warszawskich technikumach, czyli: Technikum Mechatroniczne nr 1 w Zespole Szkół Licealnych i Technicznych nr 1, Technikum nr 7 w Zespole Szkół im. inż. Stanisława Wysockiego d. „Kolejówka” oraz Technikum nr 8 im. Jana Karłowicza w Zespole Szkół nr 42. Dyrektor jednego z warszawskich techników odmówił zgody na przeprowadzenie badań. Wyników badań nie należy generalizować na całą populację, lecz odnosić je do wymienionych techników.

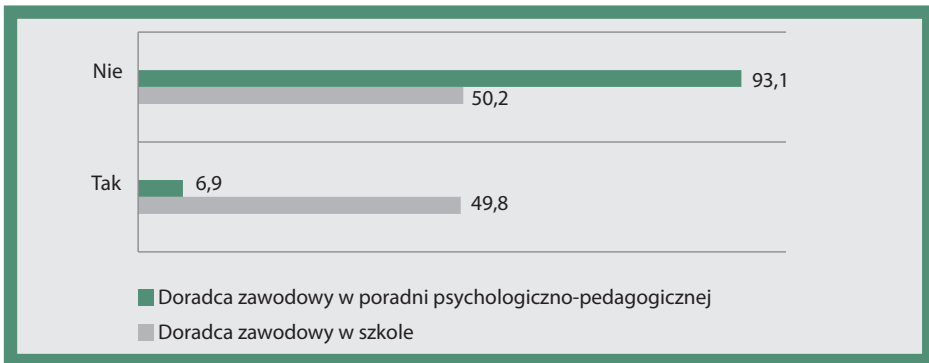
Celem badań własnych było poznanie, jak uczniowie postrzegają pomoc doradców zawodowych (w szkole i poradni psychologiczno-pedagogicznej) w wyborze szkoły ponadpodstawowej i zawodu oraz w jakim stopniu w procesie decyzyjnym uwzględniają oni zapotrzebowanie rynku pracy na pracowników wykonujących zawód, którego zdecydowali się uczyć. Przedmiotem badań własnych były doświadczenia uczniów w wyborze technikum i zawodu.

Badaniami objęto 450 uczniów kształcących się w zawodach (w kolejności alfabetycznej): technik elektroenergetyk transportu szynowego, technik elektryk, technik informatyk, technik logistyki, technik

¹ Badania zrealizowano w ramach projektu wewnętrznego Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, BNS 52/23, realizowanego na podstawie grantu konkursowego.

mechatronik, technik organizacji turystyki, technik programista, technik transportu kolejowego oraz technik urządzeń i systemów energetyki odnawialnej. Zgodnie z prognozą zapotrzebowania na pracowników w zawodach szkolnictwa branżowego na krajowym i wojewódzkim rynku pracy, ogłoszonym przez Ministra Edukacji i Nauki (Monitor Polski...) zawodom tym przypisuje się szczególne znaczenie dla rozwoju kraju i prognozuje duże na nie zapotrzebowanie na rynku pracy. W związku z tym, że uczniowie mogli korzystać z usług doradcy zawodowego w szkole podstawowej oraz poradni psychologiczno-pedagogicznej, podjęto się weryfikacji liczby osób korzystających z obu możliwości. Rozkład odpowiedzi przedstawia się niemalże równomiernie, czyli 50,2% respondentów nie korzystało z pomocy doradcy zawodowego w szkole, a 49,8% konsultowało się z nim w kwestii wyboru szkoły ponadpodstawowej. W poradni psychologiczno-pedagogicznej z usług doradcy zawodowego korzystała jedynie niewielka grupa uczniów (6,9% uczniów), nie miała z nim do czynienia aż 93,1%. Wyniki zaprezentowano na rysunku 1.

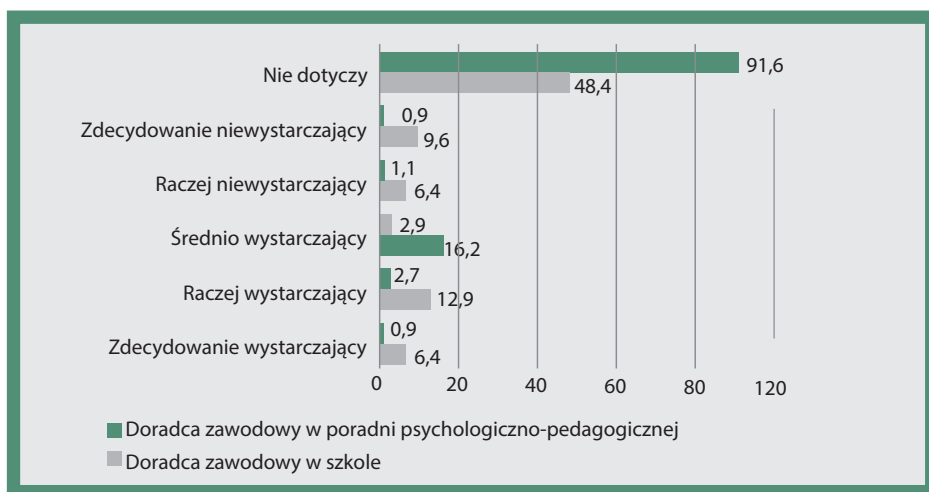
Rysunek 1. Liczba uczniów korzystających z pomocy doradcy zawodowego (w szkole i poradni psychologiczno-pedagogicznej) w wyborze szkoły ponadpodstawowej.

Źródło: opracowanie własne.

Można stwierdzić, że między korzystaniem z usług doradcy zawodowego w poradni psychologiczno-pedagogicznej a korzystaniem z usług doradcy zawodowego w szkole istnieje statystycznie istotna zależność. Do analizy wykorzystano test niezależności chi-kwadrat. Wynik testu: wartość statystyki testowej: 14,05; liczebność próby: $N = 450$; p -value: $< 0,001$.

Uczniowie następnie ocenili, czy poświęcony przez doradcę zawodowego czas był wystarczający do przygotowania ich do podjęcia decyzji dotyczącej wyboru szkoły ponadpodstawowej. Najwięcej uczniów

korzystających z pomocy doradcy zawodowego w szkole przyznało, że czas poświęcony przez niego był wystarczający (19,3%). Porównywalna liczba uczniów uznała go za średnio wystarczający (16,2%) i niewystarczający (16%). Respondenci konsultujący się z doradcą zawodowym w poradni psychologiczno-pedagogicznej przyznali, że poświęcony przez niego czas był wystarczający, aby być gotowym do podjęcia decyzji dotyczącej wyboru szkoły ponadpodstawowej (3,6%). Mniejszość określiła go jako średnio wystarczający (2,9%), 2% uczniów zaś czuło w tym względzie niedosyt i wskazało odpowiedź – niewystarczający. Wyniki zaprezentowano na rysunku 2.

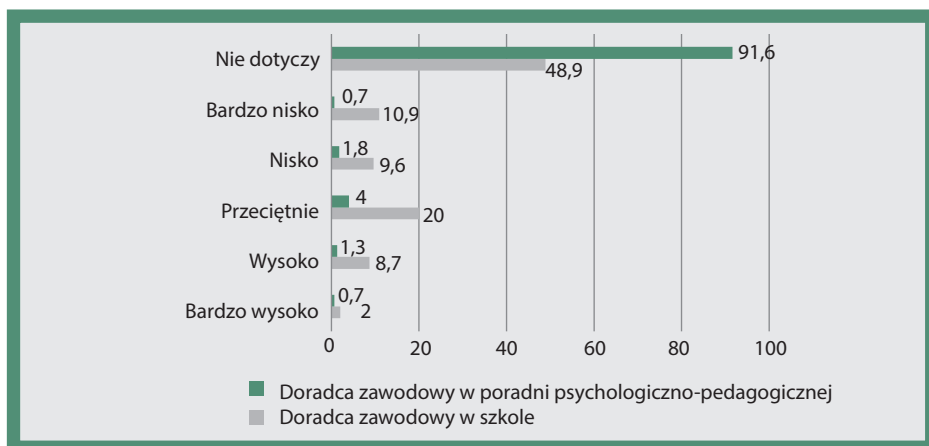

Rysunek 2. Ilość czasu poświęconego przez doradcę zawodowego (w szkole i poradni psychologiczno-pedagogicznej) na przygotowanie ucznia do podjęcia przez niego decyzji dotyczącej wyboru szkoły ponadpodstawowej.

Źródło: opracowanie własne.

Niemalże tyle samo uczniów oceniło pomoc w wyborze szkoły ponadpodstawowej otrzymaną od doradcy zawodowego – nisko (20,5%) i przeciętnie (20%). Najmniej uczniów przyznało, że ocenia ją wysoko (10,7%). Najliczniej młodzież korzystająca z usług doradcy zawodowego w poradni psychologiczno-pedagogicznej otrzymaną pomoc oceniła przeciętnie (4%), a podobna liczba oceniła ją nisko (2,5%) i wysoko (2%). Wyniki zaprezentowano na rysunku 3.

Rysunek 3. Ocena pomocy uczniom w wyborze szkoły ponadpodstawowej przez doradcę zawodowego w szkole i poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Źródło: opracowanie własne.

Stanowiska dotyczące odczuć uczniów po spotkaniu z doradcą zawodowym były ambiwalentne, choć większość z nich doświadczyła negatywnych doznań (45,15%), to znaczna część młodych osób zakwalifikowała je jako pozytywne odczucie (27,45%). Ich zdaniem doradztwo zawodowe przybiera na popularności (64,71%), ale pomimo to w najbliższej przyszłości nie planują z nim konsultacji (84,31%) (Czerw, Bielas, 2020, s. 84–85). Doradztwo zawodowe powinno mieć charakter ciągły, a najlepszym momentem rozpoczynającym ten proces jest, według doradców zawodowych, szkoła gimnazjalna/podstawowa (48 osób) (Sobierajski, 2013, s. 247).

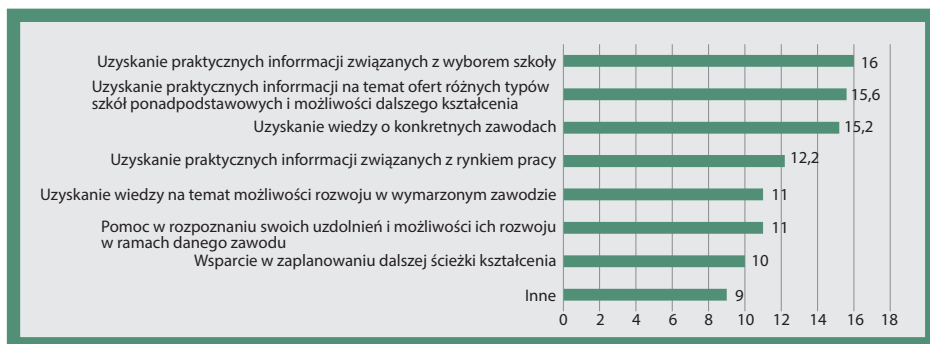
Więcej niż połowa badanych miała pierwszy kontakt z doradcą zawodowym w wieku od 12 do 16 lat (55,3%). Przed 12. rokiem życia kontakt ten miało jedynie 2,8% uczniów. Aż 8,2% młodych osób nie pamięta, kiedy po raz pierwszy doświadczyło spotkania z doradcą zawodowym. Wyniki zaprezentowano na rysunku 4.

Rysunek 4. Pierwszy kontakt z doradcą zawodowym.

Źródło: opracowanie własne.

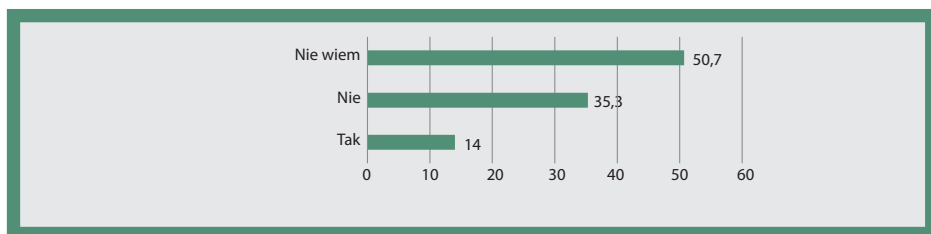
Najwięcej uczniów oczekiwało od doradcy zawodowego uzyskania praktycznych informacji związanych z wyborem szkoły (zasad i harmonogramu rekrutacji, zasady działania systemu do składania podań, sposób naliczania punktów itp.) (16%), uzyskania informacji na temat różnych ofert typów szkół ponadpodstawowych i możliwości dalszego kształcenia (15,6%) oraz uzyskania wiedzy o konkretnych zawodach (15,2%). Nieco mniejszą grupę stanowili uczniowie oczekujący od doradcy zawodowego uzyskania praktycznych informacji związanych z rynkiem pracy (12,2%). Równoliczna grupa wskazała na pomoc w rozpoznaniu swoich uzdolnień i możliwości ich rozwoju w ramach danego zawodu oraz uzyskanie wiedzy na temat możliwości rozwoju w wymarzonym zawodzie (po 11%). Oczekiwano ponadto, że doradca zawodowy wesprze młodzież w zaplanowaniu dalszej ścieżki kształcenia (10%). W kategorii „inne” uzyskano 9% wskazań, z czego 97% uczniów nie miało wobec doradcy zawodowego żadnych oczekiwań, a trzy osoby liczyły na to, że pokaże coś ciekawego, uzyskają wiedzę o własnych możliwościach, informację na temat szkół, których kierunki odpowiadają ich zainteresowaniom (po 1%). Wyniki zaprezentowano na rysunku 5.

Rysunek 5. Oczekiwania uczniów wobec doradcy zawodowego.

Źródło: opracowanie własne.

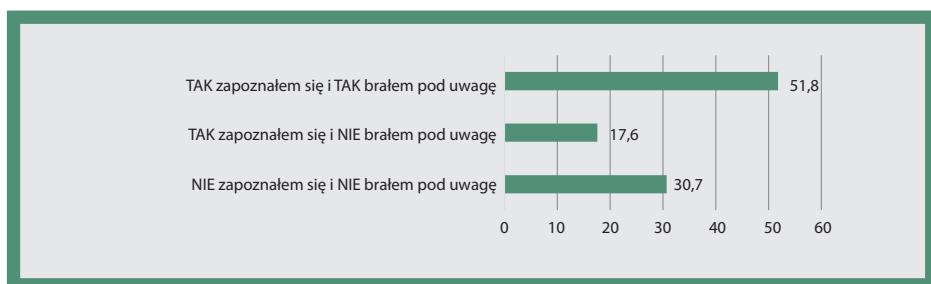
Większość uczniów wyrażała niezdecydowanie w kwestii skorzystania w przyszłości z usług doradcy zawodowego (50,7%). Niepokoi fakt, że aż 35,3% zadeklarowało, iż nie chciałoby skorzystać z jego usług, a jedynie 14% jest pozytywnie nastawionych do tego typu przedsięwzięcia. Wyniki zaprezentowano na rysunku 6.

Rysunek 6. Deklaracja skorzystania w przyszłości z usług doradcy zawodowego.

Źródło: opracowanie własne.

Większość uczniów przy wyborze szkoły ponadpodstawowej zapoznała się i brała pod uwagę zapotrzebowanie (w skali kraju) na rynku pracy na pracowników wykonujących zawód, którego się uczą (51,8%). Niestety znaczna grupa respondentów (30,7%) nie zapoznała się i nie brała tego kryterium pod uwagę. Wśród respondentów mniejszość stanowiły młode osoby, które choć zapoznały się z zapotrzebowaniem (w skali kraju) na rynku pracy na pracowników wykonujących zawód, którego się uczą, nie brały tego pod uwagę przy wyborze technikum (17,6%). Wyniki zaprezentowano na rysunku 7.

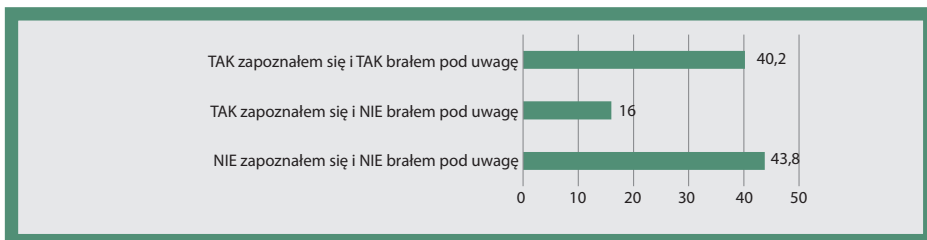

Rysunek 7. Zapoznanie i uwzględnianie w wyborze szkoły ponadpodstawowej zapotrzebowania na krajowym rynku pracy na pracowników wykonujących zawód, którego uczniowie się uczą.

Źródło: opracowanie własne.

Nieco inny rozkład procentowy prezentują wyniki badań na temat zapoznania się i uwzględniania – w podejmowaniu decyzji związanej z wyborem technikum – zapotrzebowania na lokalnym rynku pracy na pracowników wykonujących zawód, którego uczniowie się uczą. Otóż z niewielką przewagą odnotowano wypowiedzi wskazujące na niesprawdzanie i nieuwzględnianie tego typu danych (43,8%), w porównaniu do stanowiska przeciwnego świadczącego o zapoznaniu się i wykorzystaniu tej wiedzy w wyborze technikum (40,2%). Jedynie 16% uczniów, pomimo że zapoznało się z zapotrzebowaniem na lokalnym

rynku pracy na pracowników wykonujących zawód, którego się uczą, nie brało tej wiedzy pod uwagę. Wyniki zaprezentowano na rysunku 8.

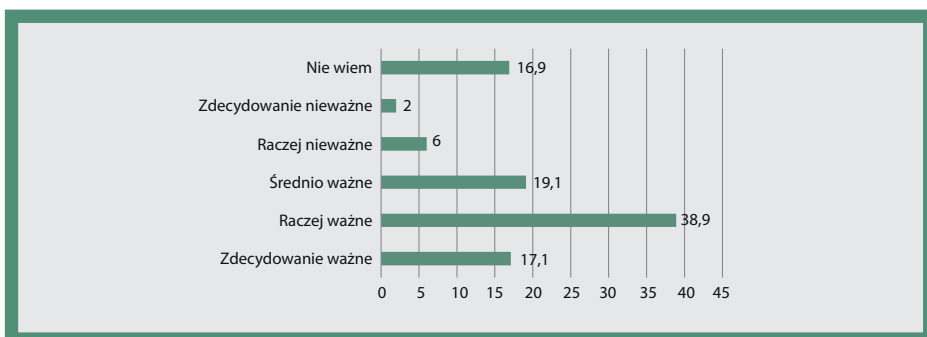

Rysunek 8. Zapoznanie i uwzględnianie w wyborze szkoły ponadpodstawowej zapotrzebowania na lokalnym rynku pracy na pracowników wykonujących zawód, którego uczniowie się uczą.

Źródło: opracowanie własne.

Jak ukazują wyniki badań, opracowane przez Bognę Frąszczak, Magdalenę Głowacką, Hannę Krocak, Martę Łuczak, Dominika Zasadę (2022, s. 38–39), uczniowie szkół ponadpodstawowych z aglomeracji poznańskiej po ukończeniu edukacji są zainteresowani podjęciem pracy na lokalnym rynku (50,6% – planuje zdobyć zatrudnienie w Poznaniu, 18,3% – planuje zdobyć zatrudnienie w jednej z gmin powiatu poznańskiego). Co ciekawe, w ich przypadku wybory ścieżki edukacyjno-zawodowej nie zawsze są adekwatne do potrzeb pracodawców i świadczą o niedopasowaniu kwalifikacyjno-zawodowym do tamtejszego rynku pracy.

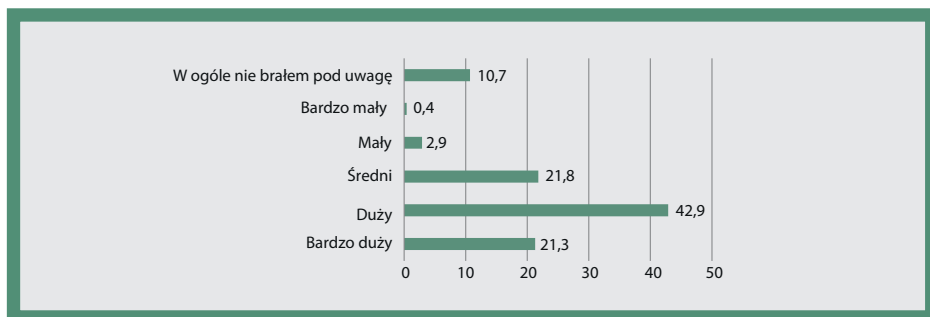
Większość uczniów uznała prognozy rynku pracy za ważne podczas dokonywania wyboru szkoły ponadpodstawowej i zawodu (56%). Prognozy te w kontekście podejmowania decyzji związanej z dalszą edukacją okazały się średnio ważne dla 19,1% respondentów. Aż 16,9% nie miało zdania, a 8% przyznało, że są one dla nich nieważne. Wyniki zaprezentowano na rysunku 9.

Rysunek 9. Ważność prognozy rynku pracy podczas dokonywania wyboru szkoły ponadpodstawowej i zawodu.

Źródło: opracowanie własne.

Wypowiedzi respondentów wskazują, że podczas wyboru szkoły ponadpodstawowej i zawodu, którego uczą się w szkole, w różnym stopniu brali oni pod uwagę szansę znalezienia pracy. Przeważały te świadczące o tym, że aspekt ten brany był w bardzo dużym i dużym stopniu pod uwagę (64,2%). Znaczna grupa opowiedziała się, że szansa znalezienia pracy była dla nich w momencie decyzyjnym średnio ważna (21,8%), a 10,7% nie brało jej w ogóle pod uwagę. Dla 3,3% uczniów miała ona bardzo małe i małe znaczenie. Wyniki zaprezentowano na rysunku 10.

Rysunek 10. Stopień uwzględniania szansy znalezienia pracy podczas wybierania szkoły ponadpodstawowej i zawodu.

Źródło: opracowanie własne.

Można stwierdzić, że stopień uwzględnienia szansy znalezienia pracy przy wyborze kierunku szkoły ponadpodstawowej i zawodu ma istotny statystycznie związek z oceną ucznia co do stopnia istotności prognoz rynku pracy podczas dokonywania wyboru szkoły ponadpodstawowej i zawodu. Do analizy wykorzystano test niezależności chi-kwadrat. Wynik testu: wartość statystyki testowej: 47,268; liczebność próby: $N = 374$; p -value: $0 < 0,001$.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Na podstawie wyników badań własnych można skonstatować, że:

1. Uczniowie, wybierając szkołę ponadpodstawową, chętniej korzystają z pomocy doradcy zawodowego w szkole (49,8%) niż w poradni psychologiczno-pedagogicznej (6,9%)
2. Wśród uczniów korzystających z pomocy doradcy zawodowego w szkole i poradni psychologiczno-pedagogicznej przeważają uczniowie oceniający czas poświęcony przez niego jako wystarczający (19,3% – doradca zawodowy w szkole, 3,6% – doradca zawodowy w poradni psychologiczno-pedagogicznej).
3. Najczęściej uczniowie oceniają pomoc w wyborze szkoły ponadpodstawowej udzieloną przez doradcę zawodowego w szkole – nisko (20,5%), w poradni psychologiczno-pedagogicznej zaś przeciętnie (4%),

4. Najczęściej pierwszy kontakt z doradcą zawodowym mają uczniowie w wieku od 12 do 16 lat (55,3%).
5. Uczniowie mają szeroki wachlarz oczekiwań wobec doradcy zawodowego; najczęściej wskazują na uzyskanie praktycznych informacji związanych z wyborem szkoły (16%), uzyskanie informacji na temat ofert różnych typów szkół ponadpodstawowych i możliwości dalszego kształcenia (15,6%) oraz uzyskanie wiedzy o konkretnych zawodach (15,2%).
6. Najwięcej uczniów wyraża niezdecydowanie względem chęci skorzystania w przyszłości z usług doradcy zawodowego (50,7%); lecz warto podkreślić, że aż 35,3% uczniów deklaruje brak takiej chęci.
7. W procesie decyzyjnym dotyczącym wyboru technikum i zawodu uczniowie zapoznają się i biorą pod uwagę zapotrzebowanie na pracowników wykonujących zawód (którego uczniowie się uczą) na krajowym rynku pracy (51,8%), jak i na lokalnym rynku pracy (40,2%); przy czym częściej (o 11,6 p.p.) robią oni rekonesans na rynku pracy w skali kraju niż na lokalnym rynku pracy.
8. Prognozy rynku pracy w wyborze szkoły ponadpodstawowej i zawodu więcej niż połowa uczniów oszacowała jako ważne (56%); aczkolwiek pomimo swoich przekonań nie wszyscy z nich zapoznali się z nimi.
9. Szansa znalezienia pracy uwzględniana jest przez większość respondentów w procesie decyzyjnym związanym z wyborem technikum i zawodu (64,2%).
10. Niska (20,5%) i przeciętna (20%) ocena pomocy doradcy zawodowego w wyborze szkoły ponadpodstawowej świadczy o tym, że treści programowe z zakresu doradztwa zawodowego (wskazujące, iż uczniowie powinni być wyposażeni w wiedzę i umiejętności z zakresu znajomości własnych zasobów, zawodów i rynku pracy, rynku edukacyjnego i wartości uczenia się przez całe życie, jak również planowania własnej ścieżki edukacyjno-zawodowej) nie przyniosły założonych rezultatów; można przypuszczać, że największe rozczarowanie spowodowały u uczniów braki w zakresie rynku edukacyjnego i uczenia się przez całe życie, a także świata zawodów (por. oczekiwania uczniów wobec doradcy zawodowego).
11. Uczniowie uczestniczący w badaniu zdecydowali się kontynuować dalszą edukację w szkole średniej i uczyć się zawodów poszukiwanych na rynku pracy, przez co nabędą umiejętności zawodowe potrzebne do zdobycia zatrudnienia na stanowisku zgodnym ze zdobytym wykształceniem, a tym samym przyczynią się do osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju.

BIBLIOGRAFIA

- Chłoń-Domińczak, A. (red.). (2015). *Edukacja i rynek pracy*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych. Pobrane z: <https://produkty.ibe.edu.pl/docs/raporty/ibe-ee-raport-edukacja-i-rynek-pracy.pdf>.
- Czerw, M., Bielas, K. (2020). Rola doradcy zawodowego w kształtowaniu ścieżki edukacyjno-zawodowej w opinii studentów. *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*, 111(4), 79–88. Pobrane z: https://edukacjaustawicznadoroslych.eu/images/2020/4/06_4_2020.pdf.
- Frąszczak, B., Głowacka, M., Krocak, H., Łuczak, M., Zasada, D. (2022). Potrzeby rynku pracy aglomeracji poznańskiej a plany edukacyjno-zawodowe uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych. *Rynek Pracy*, 4, 29–44. Pobrane z: <https://rynekpracy.praca.gov.pl/api/files/view/1999990.pdf>.
- Kamieniecka, M. (2015). *Decyzje edukacyjno-zawodowe uczniów szkół gimnazjalnych. Raport podsumowujący*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych. Pobrane z: <https://produkty.ibe.edu.pl/docs/raporty/IBE-Raport-Decyzje-edukacyjno-zawodowe-uczniow-szkol-gimnazjalnych.pdf>.
- Kampania 17 celów. (2023). *Cel 4: Dobra jakość edukacji*. Pobrane z: <https://kampania17celow.pl/cel-4-dobra-jakosc-edukacji/>.
- Komorowska, D. (2020). *Badanie czynników decydujących o wyborze szkoły ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej przez uczniów oraz poziom zadowolenia z dokonanego wyboru 2018/2019*. Kraków: Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 2 w Krakowie. Krakowska Szkoła Doradztwa Zawodowego. Pobrane z: <https://poradnia2krakow.pl/wordpress/wp-content/uploads/2020/09/Raport-z-badania.pdf>.
- Mghweno, P. E, Mghweno, L. R., Baguma, P. (2014). Access to guidance and conseling services and its influence on students' school life and career choice. *African Journal of Guidance and Counselling*, 1(1), 7–15.
- Monitor Polski (2023). *Obwieszczenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 20 stycznia 2023 r. w sprawie prognozy zapotrzebowania na pracowników w zawodach szkolnictwa branżowego na krajowym i wojewódzkim rynku pracy* (D.U. z 2023 r., poz. 145). Pobrane z: <https://dziennikustaw.gov.pl/M2023000014501.pdf>.
- OBS. (2017). *Plany zawodowe i oczekiwania uczniów ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych z terenu powiatu kościerskiego*. Powiatowy Urząd Pracy w Kościerzynie. Pobrane z: <https://koscierzyna.praca.gov.pl/documents/1717547/2106289/Raport%20-%20Plany%20zawodowe%20i%20oczekiwania%20uczni%C3%B3w%20ostatnich%20klas%20szk%C3%B3w%20ponadgimnazjalnych>

- %20z%20terenu%20powiatu%20%282017%29/b9d6d25d-9d1e-4459-8a1d-50ad57e97a04?t=1514986018995.
- Oleszczyk, A. (2020). Jeżeli nie liceum, to technikum czy szkoła branżowa? Pierwsze edukacyjno-zawodowe wybory uczniów szkół powiatu pilskiego. *Szkoła – Zawód – Praca*, 20, 228–249. Pobrane z: <https://czasopisma.ukw.edu.pl/index.php/szp/article/view/531/522>
- Pfeiffer, A. (red.) (2014). *Doradztwo zawodowe. Przykładowe rozwiązania*. Warszawa: Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej. Pobrane z: <https://doradztwo.ore.edu.pl/wp-content/uploads/doradztwo-edukacyjno-zawodowe.pdf>.
- Polski Komitet ds. UNESCO. (2023). Pobrane z: <https://www.unesco.pl/unesco/cele-i-zadania-zrownowazonego-rozwoju/>
- Rezolucja Rady i przedstawicieli rządów państw członkowskich zebranych w Radzie z dnia 21 listopada 2008 r. w sprawie lepszego uwzględniania poradnictwa przez całe życie w strategiach uczenia się przez całe życie 2008/C 319/02). Pobrane z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:42008X1213\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:42008X1213(02)).
- Rosalska, M. (2020). Doradztwo edukacyjno-zawodowe w szkole podstawowej – założone cele i rzeczywiste wyzwania. W: M. Christoph, S. Wawrzyniak (red.), *Spółeczno-edukacyjny potencjał szkoły a rynek pracy* (318–327). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Rozporządzeniu MEN z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz. U. z 2019 r., poz. 325). Pobrane z: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20190000325/O/D20190325.pdf>.
- Sobierajski, T. (2013). *Doradztwo zawodowe. Uniwersalizm i konceptualizacja*. Warszawa: Instytut Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytet Warszawski.
- Solarczyk-Ambrozik E. (2020). Doradztwo zawodowe – poradnictwo karierowe – w obliczu nowych wyzwań. W: M. Christoph, S. Wawrzyniak (red.), *Spółeczno-edukacyjny potencjał szkoły a rynek pracy* (253–265). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Sustainable Development Report Polska* (2023). Pobrane z: <https://dashboards.sdgindex.org/static/profiles/pdfs/SDR-2023-poland.pdf>; <https://dashboards.sdgindex.org/profiles/poland/indicators>.
- Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development* (2015). Pobrane z: https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Transforming_our_World_-_The_2030_Agenda_for_Sustainable_Development.pdf.
- UNESCO (2002). *Handbook on career counselling. A practical manual for developing, implementing and assessing carrer counselling services in higher education*

settings, Paris: UNESCO (ED.2002/WS/09). Pobrane z: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000125740>.

Zalecenia Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2018/C 189/01). Pobrane z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=en](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=en).

Zunker, V. G. (1986). *CareerCounseling. ApliedConcepts of Life Planningi*. Monterey, California: Brooks/Cole Publishing Company. Pobrane z: https://archive.org/details/careercounseling0000zunk_m8j1/page/n5/mode/2up.

CAREER COUNSELOR'S ASSISTANCE TO STUDENTS IN CHOOSING A SECONDARY SCHOOL AND A PROFESSION SOUGHT IN THE LABOUR MARKET

ABSTRACT

The article oscillates around the fourth Sustainable Development Goal of providing quality inclusive education for all and promoting lifelong learning. This goal is accompanied by the tasks of: increasing the number of youth and adults with the appropriate skills (including technical and vocational) necessary to gain employment, good jobs and develop entrepreneurship, as well as ensuring that everyone completes free, decent, high-quality primary and secondary education that guarantees effective learning outcomes (Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, 2015, p. 17). The article presents the results of a self-reported survey conducted in 2023 in Warsaw technical schools among 450 first-grade students studying professions for which the labour market is predicted to be in particular demand (Monitor Polski, D.U. 2023, item 145). The quantitative study used the method of diagnostic survey, in which the research technique was a questionnaire, and the research tool was the author's survey questionnaire. The purpose of our own research was to find out how students perceive the assistance of career counselors (at school and at the psychological and pedagogical counseling center) in choosing a secondary school and a profession, and to what extent they take into account in the decision-making process the labour market's demand for workers in the profession they have decided to study. The subject of our own research was the students' experience of choosing a technical school and profession. The respondents are pursuing sustainability goals, as they have decided to continue their education at a secondary school where they will acquire vocational skills increasing their chances of getting a job in shortage occupations. They have a number of expectations from the vocational counselor, however, the students' opinion of the help they receive from them is not very optimistic, which makes it possible to conclude that it is necessary to seek and introduce solutions to increase the effectiveness of their activities.

Key words: *education, sustainability, career counseling, secondary school, profession, labour market, students, choice of secondary school.*

Katarzyna Pardej (ORCID: 0000-0002-7111-7834) – doktor, adiunkt w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej. Stopień naukowy doktora uzyskała w Instytucie Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Autorka licznych publikacji naukowych z zakresu kształcenia zawodowego, językoznawstwa i logopedii. Zainteresowania naukowe: kształcenie zawodowe, niepowodzenia edukacyjne, czynności poznawcze uczącego się w procesie zdobywania wiedzy, mowa dziecka, wariantywność fonetyczna.